

Amicale
Internationale
KZ Neuengamme

**Stadt Neustadt
in Holstein**

3. maj 2023, kl. 10.30
**Mindehøjtidelighed på 78-årsdagen for bombeangrebet
af fangenskabsskibene den 3. maj 1945**

Sted: Cap Arcona Memorial Neustadt/Pelzerhaken, Stutthofweg

Nedlæggelse af en krans ved Cap Arcona Memorial

Velkommen: Dr. Martine Letterie
Formand Amicale Internationale KZ Neuengamme

Hilsen: Dr. Sabine Sütterlin-Waack
Indenrigsminister i delstaten Slesvig-Holsten

Hilsen: Mirko Spieckermann
Borgmester for byen Neustadt i Holsten

Videomeddelelse: Manfred Goldberg
Overlevende fra koncentrationslejren Stutthof

Tale: Kristof Van Mierop
Barnebarn af Roger Vyvey, overlevende fra "Athen"

Bidrag: Elever fra Küstengymnasium og Arbeitsgemeinschaft Neuengamme
med et bidrag om den polske fange Kazimierz Wajsen

Kaddish, Det jødiske samfund i Lübeck

Musikalsk akkompagnement: Jacob-Lienau-Gemeinschaftsschule, Küstengymnasium
Neustadt

Mindearrangementet er arrangeret af Amicale Internationale KZ Neuengamme og byen Neustadt i Holsten med støtte fra Arbeitsgemeinschaft Neuengamme e.V., Brunswiker Stiftung, Bürgerstiftung Schleswig-Holsteinische Gedenkstätten og Stiftung Hamburger Gedenkstätten und Lernorte zur Erinnerung an die Opfer der NS-Verbrechen.

Martine Letterie
Formand for Amicale Internationale KZ Neuengamme
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Kære overlevende fra koncentrationslejren Neuengamme og kære pårørende,
kære minister,
kære hr. borgmester,
kære repræsentanter for byen Neustadt og delstaten Slesvig-Holsten,
mine damer og herrer.

Mit navn er Martine Letterie, formand for Amicale International KZ Neuengamme. AIN har i mange år arrangeret mindehøjtideligheden den 3. maj i Neustadt i et godt samarbejde med byen Neustadt.

Amicale Internationale KZ Neuengamme blev grundlagt i 1958 af tidligere fanger fra koncentrationslejren Neuengamme.

Deres mål var at holde mindet om begivenhederne i denne koncentrationslejr og dens mange satellitlejre i live.

I dag samles nationale foreninger af tidligere fanger fra Neuengamme-koncentrationslejren og deres efterkommere fra Belgien, Danmark, Tyskland, Frankrig, Nederlandene, Polen, Spanien og Tyskland stadig som medlemmer i AIN.

Jeg er glad for at kunne byde Dem velkommen i så stort et antal. Den 3. maj er en vigtig dato, som bør stå for evigt i vores hukommelse på grund af de forfærdelige begivenheder, der fandt sted den dag i 1945.

I ugerne op til denne dag blev Neuengamme-koncentrationslejren og dens mange satellitlejre ryddet. På denne måde håbede nazisterne at kunne dække sporene efter deres forbrydelser. Omkring 10.000 fanger gik i land i Lübeck, hvor de blev samlet om bord på flere skibe i havnen. To af disse skibe, Cap Arcona og Thielbek, blev den 3. maj ankeret op ud for Neustadt.

Kl. 15.00 samme dag angreb engelske fly de to skibe, idet de antog, at der var tyske tropper på flugt om bord. Der var ca. 7.000 fanger om bord på Cap Arcona, 2500 til 3000 om bord på Thielbek. Cap Arcona brød i brand, Thielbek sank ret hurtigt. Helvede brød løs på begge skibe. Fangerne forsøgte at redde deres liv, men det

lykkedes kun for nogle få. De fleste druknede eller brændte ihjel, de britiske fly skød på de druknende, tyske SS-mænd og Hitlerjugend-drenge skød på dem, der nåede i land. 7.000 mennesker døde en forfærdelig død.

Det er vigtigt at mindes disse forfærdelige begivenheder og nazisternes forbrydelser. Vi ærer ikke kun ofrene, men vi husker også, hvor vigtigt det er at beskytte demokratiet og retsstatsprincippet. I dag er vi mere end nogensinde før klar over, hvor sårbare de er.

Vi er derfor meget glade for, at minister Dr. Sabine Sütterlin-Waack har gjort sig den ulejlighed at rejse til Neustadt for at tale til os, at borgmester Mirko Spiekermann vil holde en velkomsttale, at den overlevende fra koncentrationslejren Stutthof, Manfred Goldberg, har optaget en videobesked, og at generalsekretæren for Amicale Internationale KZ Neuengamme, Kristof Van Mierop, er rejst fra Belgien for at fortælle os om sin bedstefar Roger Vyvey.

Det giver os et stort håb, at ungdommen i Neustadt er så talstærkt repræsenteret her i dag. Vi hører Jacob Lienau Community School med musikalske bidrag og også et bidrag fra Coastal High School om den polske overlevende fra bombeangrebet på fangenskabsskibene, Kasimierz Wajsen.

Jeg vil nu gerne give ordet til Sabine Sütterlin-Waack.

Sabine Sütterlin-Waack
Indenrigsminister i delstaten Slesvig-Holsten
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Kære fru Letterie,
kære hr. Spieckermann,
kære hr. Van Mierop,
kære hr. Neurath-Wilson,
kære hr. Gadon,
kære fru Wajsen,

I dag, om præcis 2 år og 5 dage, er det 80-årsdagen for afslutningen af Anden Verdenskrig i Europa.

Men også i år, i det 78. år efter afslutningen af Anden Verdenskrig, mindes vi, at en grusom krig, der startede fra det nationalsocialistiske Tyskland og kostede mange millioner mennesker livet, blev afsluttet.

Kære overlevende og kære efterkommere af overlevende fra Holocaust!

Jeg kan slet ikke forestille mig de følelser og minder, I oplever i disse dage. Vi må aldrig glemme den skam, som Holocaust har medført, og vi må sikre, at den altid bliver husket i fremtiden.

Men det er ikke nok at mindes det, vi skal også sikre, at noget lignende aldrig kan ske igen. Det skal vi alle sammen stå op for.

Og jeg er som repræsentant for denne stat særlig bevidst om mit ansvar i denne forbindelse.

Det er min faste overbevisning, at Tyskland også har en pligt til aktivt at bekæmpe antisemitisme både i sit eget land og på verdensplan.

Den tidligere tyske præsident Richard von Weizsäcker opsummerede det på følgende måde i sin tale på 40-årsdagen for afslutningen af Anden Verdenskrig:

"Drengene er ikke ansvarlige for det, der skete dengang. Men de er ansvarlige for, hvad der bliver af det i historien.

Vi ældre skylder ikke de unge mennesker opfyldelse af drømme, men oprigtighed. Vi skal hjælpe de yngre med at forstå, hvorfor det er vigtigt at holde mindet i live."

I dag mindes vi den 3. maj 1945.

Den dag, kort før afslutningen af Anden Verdenskrig i Europa, fandt en af de største skibskatastrofer i menneskehedens historie sted i Lübeckbugten.

Britiske bombefly sænkede det tyske passagerskib "Cap Arcona" og fragtskibet "Thielbek" ud for Neustadt i Holsten, uden at vide, at tusindvis af mennesker - hovedsageligt fanger, der var overført fra koncentrationslejren Neuengamme i Hamburg - var fanget på skibene.

Mere end 7.000 mennesker mistede livet, og kun nogle få af fangerne overlevede katastrofen.

Det er en stor ære, at I, de overlevende og efterkommere af de overlevende fra disse forfærdelige begivenheder, har inviteret mig til denne mindehøjtidelighed i dag.

Det er utrolig vigtigt for vores demokrati, at vi dokumenterer ofrenes og samtidsvidners oplevelser fra nationalsocialismens og Holocaust-tiden grundigt og godt, og viser unge og kommende generationer, hvor vigtigt det er at mindes disse gerninger.

Dette omfatter også at der tænkes over de nødvendige økonomiske midler. Derfor er det rigtigt, at staten deltager i opførelsen af Cap Arcona-dokumentationscentret i Neustadt. Ud over de fem millioner euro fra føderale midler yder staten tilskud på i alt 1,5 millioner euro.

For mig er det klart:

Monumenter som f.eks. Cap Arcona Memorial her i Lübeckbugten kan yde et stort bidrag til dette.

Tusind tak!

Mirko Spieckermann
Borgmester for byen Neustadt i Holsten
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Mine damer og herrer,

Vi er samlet her i dag ved mindeparken for at mindes ofrene og for at udtrykke vores medfølelse med de pårørende.

Disse begivenheder må ikke glemmes!

Der er dage og begivenheder i menneskers liv, som sidder dybt i deres bevidsthed.

Det gælder især katastrofen på Cap Arcona den 3. maj 1945, som blev udløst af tragiske omstændigheder, og hvor over 7.000 mennesker mistede livet.

Sikke en tragedie, at de længe ventede befriere bragte død og ødelæggelse over dem.

Siden dette mindested har eksisteret, har mange mennesker besøgt det, deltaget i en mindehøjtidelighed som i dag eller holdt en pause for at tænke på ofrene, mens de gik forbi.

Hvad var det for nogle mennesker, der var fanget på flere skibe under det nationalsocialistiske diktatur mod slutningen af Anden Verdenskrig og så frem til de næste timer med stor frygt? Det var mennesker som os, hvis håb om befrielse ikke blev indfriet.

De overlevende led under disse katastrofale forhold, og derfor er det nødvendigt, at de holder mindet om rædslerne under det nationalsocialistiske styre i live og mindes dem sammen med os.

At denne erindringskultur og det fælles ønske om en verden uden krig er vigtigere og mere aktuelt end nogensinde før i 2023, viser Ruslands angrebskrig mod Ukraine, som har fundet sted på europæisk jord i over et år, med særlig tydelighed.

Disse begivenheder må ikke glemmes!

En afklaring af forbrydelser mod menneskeheden er uundværlig for at komme til orde med fortiden. Så længe der findes nutidsvidner, kan de fortælle om deres livsskæbne og det tredje riges umenneskelige system. Og hvis de ikke længere kan det, er det vores opgave at bevare erindringerne.

Frem for alt skal den unge generation vide, hvordan den katastrofale udvikling i Tyskland kunne finde sted, og hvilke virkninger og konsekvenser den havde, for det er i sidste ende dem, der skal påtage sig det politiske ansvar i den nærmeste fremtid.

Derfor er det vigtigt at kende dette lands smertefulde historie og drage de rigtige konklusioner af den. Først da vil det være muligt at modstå demagogi og radikalisme. Disse begivenheder må ikke glemmes!

Vi tyskere må leve med den kendsgerning, at intet andet folk i Europa nogensinde har bragt så meget uretfærdighed og frygtelige lidelser til sine naboer som vores folk. Og vi Neustadt-borgere må leve med, at et særligt tragisk kapitel af denne krig fandt sted i vores region. Cap Arcona-katastrofen blev for 78 år siden en frygtelig del af byens historie.

Selv om vi i modsætning til vores forældres og bedsteforældres generation ikke har nogen direkte skyld, betyder det for os, der er født senere, at vi skal leve med denne historie i dag og sikre, at en sådan uretfærdighed aldrig gentages.

Disse begivenheder må ikke glemmes!

For sin vellykkede deltagelse i det føderale program "Levende demokrati" modtager byen Neustadt i Holsten støtte til socialt forebyggende projekter, der fremmer tolerance og har til formål at fjerne fremmedhad og racisme.

Ansvar for erindringen ligger ikke kun hos de pårørende, offerforeninger, historikere og politiske uddannelsesinstitutioner. Det er et stort ansvar, som skal håndteres med omhu.

For ofrenes efterkommere vil Neustadt i Holsten også fremover være et sted at mindes.

Disse begivenheder må ikke glemmes!

Byen Neustadt i Holsten påtager sig sit ansvar for de forfærdelige begivenheder, der fandt sted på dens område eller umiddelbart før det. Dette omfatter - ud over denne mindededag - også Cap Arcona-museet og dets udvidelse til et dokumentationscenter. Her vil jeg gerne udtrykke min taknemmelighed over for fru Wajsen og hr. Gardon, som er rejst langvejs fra for at deltage i denne mindehøjtidelighed, og som har indvilliget i at tale til eleverne.

Disse begivenheder må ikke glemmes!

Levende erindring betyder, at man inddrager nye udviklinger, stiller kritisk spørgsmålstejn ved denne måde at mindes på og om nødvendigt også ændrer den. Vi arbejder intensivt på, hvordan et nyt design af Cap Arcona-museet kunne se ud, og vi er i øjeblikket i gang med at planlægge et Cap Arcona-dokumentationscenter. Vi overvejer, hvordan vi kan gøre erindringen nutidig selv årtier senere, især for unge mennesker, hvilke pædagogiske koncepter der er bedst egnede til dette, samt

hvordan vi kan gøre vores arkivmateriale om Cap Arcona endnu mere tilgængeligt for videnskabelig behandling og yderligere forskning.

Som borgmester for byen Neustadt i Holsten vil jeg støtte dette projekt med alle de midler, jeg har til rådighed.

Men på grund af Cap Arcona-katastrofens dimension og betydning kan denne arv ikke alene hvile på vores bys skuldre. De føderale og statslige regeringer skal og vil forhåbentlig også deltage i udviklingen af bæredygtig politisk uddannelse.

For især i lyset af den meget alarmerende højrenationalistiske udvikling i hele Europa opfordres vi alle til at tage ved lære af det nationalsocialistiske barbari og til at stå op for at sikre, at en sådan umenneskelig politik aldrig gentages.

Det skylder vi de samtidige vidner, de pårørende og dem, der ikke overlevede katastrofen!

Disse begivenheder må ikke glemmes!

Vi står her for at ære og mindes de døde fra tragedien i Cap Arcona. Deres skæbne skal være en arv for os til at arbejde for tolerance, fred og medmenneskelighed. Byen Neustadt i Holsten og dens borgere er sig denne forpligtelse bevidst.

Må der aldrig mere være undertrykkelse, tortur og død af dissidenter i fremtiden. Vi opfordres alle til at arbejde for en yderligere udvikling af vores demokrati og respekt for menneskerettighederne.

Byen Neustadt i Holsten påtager sig sit ansvar for de forfærdelige begivenheder, der fandt sted på dens område eller umiddelbart før det.

Vi skylder ofrene, at deres lidelser ikke bliver glemt. Vi bærer ansvaret for at sikre, at historien ikke får lov til at gentage sig. For den fred, den frihed og den solidaritet, som vi kan opleve her i dag, kan ikke tages for givet.

Derfor går vi ind for beskyttelse af demokrati, menneskerettigheder og retsstatsprincippet.

Tusind tak!

Videomeddelelse: Manfred Goldberg
Overlevende fra koncentrationslejren Stutthof
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

- ingen oversættelse -

Kristof Van Mierop
Barnebarn af Roger Vyvey, overlevende fra "Athen"
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Jeg har deltaget i denne internationale ceremoni i flere år nu. Jeg står altid her med en ambivalent følelse. På den ene side står jeg kun få hundrede meter fra det sted, hvor min bedstefar endelig blev befriet for 78 år siden på dagen. Han var om bord på Athen, som lå for anker her i Neustadt-havnen og blev befriet af briterne kort efter bombningerne. Det var altså et lykkeligt øjeblik, at han blev befriet efter at have tilbragt måneder i koncentrationslejrenes helvede.

På den anden side står jeg kun få meter fra mindesmærket, hvor tallet 7.000 centralt tiltrækker alles opmærksomhed. Samme eftermiddag den 3. maj 1945 blev yderligere tre skibe nådesløst sænket her direkte ud for kysten af allierede bomber. Tallet 7.000 er det antal koncentrationslejrjefanger, der samme dag blev dræbt i denne frygtelige katastrofe. Et sørgeligt øjeblik, lige før krigens afslutning, efter alle de frygtelige lidelser, de allerede havde udstået, for så kun at ramme lige ved siden af målet.

Min bedstefar, Roger Vyvey, var en belgisk modstandsmand. Han blev arresteret i april 1944 efter at være blevet anmeldt. Efter flere måneder i to forskellige belgiske fængsler blev han deporteret til Neuengamme i kvægvogne den 31. august 1944 sammen med 1359 andre belgiere. Han ankom til Neuengamme-hovedlejren den 2. september 1944. Den 3. september blev hovedstaden Bruxelles befriet, og den 9. september blev byen Nieuwpoort på den belgiske kyst, hvor han kom fra, befriet. Så i allersidste øjeblik blev de deporteret. Af de 1359 belgiere, der ankom til Neuengamme på det tidspunkt, vendte kun omkring 200 tilbage i live. Min bedstefar skulle blive en af disse 200.

Efter ca. en uge i Neuengamme-hovedlejren blev han bragt til Bremen-Blumenthal-lejren, hvor han som alle andre koncentrationslejrjefanger måtte udføre hårdt arbejde, han var underernæret og blev udsat for fysisk og psykisk mishandling. I begyndelsen af april 1945 nærmede de allierede hære sig, og han blev sendt til fods på en fire dages døds-march. Derefter fandt der en udvælgelse sted. De svageste blev bragt til Sandbostel, de endnu lidt stærkere blev bragt tilbage til hovedlejren med tog. Min bedstefar var i den sidste gruppe. Efter et par dage i hovedlejren blev han bragt til Lübeck med en anden transport.

I havnen i Lübeck blev de taget om bord på "Athen", et fragtskib med et lastrum lavet af stålplader. Her sov de på gulvet, og deres træsko fungerede som puder. De fik suppe en eller to gange mere og kæmpede om den. Mange rejste sig ikke engang op for at få suppe længere. Et hjørne af lastrummet fungerede som toilet, nogle gik på toilettet og faldt bare død om der. Ifølge min bedstefar døde den ene efter den anden. Han var først på Athen i et par dage og blev overført fra Athen til Cap Arcona, et luksusskib, den 26. april 1945. Det virkede, som om de var på vej fra helvede til himlen. Men kun indretningen var luksus; der var ingen luksus for fangerne selv. Det var en flydende koncentrationslejr. Med 10 til 12 personer i en dobbeltkahyt. Mad og drikke var blevet reduceret til et minimum, hvis ikke næsten helt stoppet.

Min bedstefar tog en tur rundt på skibet og kunne ikke finde sin kahyt. Så han endte i et stort rum i skibets bov. Den 30. april var der for mange fanger om bord på Cap Arcona, tilsyneladende omkring 6.500 (!!!!) og omkring 2.000 fanger blev taget ud igen, herunder min bedstefar Roger. Fra det luksuriøse krydstogtskib tilbage til Athen.

I de sidste dage var der ikke mere mad, intet skete.... og fangerne døde endnu hurtigere end i de første dage på skibene. Tøjet blev taget fra de døde og brugt, så de ikke selv ville fryse så meget. Min bedstefar havde fire kåber på, da han blev befriet. Hver dag blev de døde trukket op i et reb og smidt i havet.

Så, den 3. maj 1945 om eftermiddagen, sker det uforståelige og den dag i dag uforklarlige. Det britiske Royal Air Force bombarderede skibene med fangerne ud for Neustadts kyst.

Athen lå tilsyneladende i havnen her. Så min bedstefar hørte bombningen, men han så den ikke. De vidste ikke engang, at de var på kajen. Tyskerne havde forladt skibet i opstanden, og da det blev klart, forlod fangerne skibets lastrum. Nogle af dem kunne ikke bevæge sig hurtigt nok, og derfor skubbede nogle fanger hinanden ned fra stigen og faldt ned. På dækket var der stadig skænderier mellem fangerne, da de fandt kufferter med mad og kæmpede om dem.

Skibet lå langs kajmuren, men de kunne ikke gå ned. Han ved ikke, hvordan han klarede det, så stærkt svækket, men han klatrede ned i et reb sammen med nogle kammerater, og da de stod på kajen, var briterne netop ankommet.

Den 3. maj 1945, fem dage før den officielle afslutning på Anden Verdenskrig i Europa og næsten ni måneder efter befrielsen af Belgien, blev min bedstefar endelig befriet sammen med ca. 2.000 andre mennesker. Han var på det tidspunkt en 24-årig mand, der vejede 68 kg før sin arrestation, nu kun 37. Den endelige overførsel fra Cap Arcona til Athen var endelig hans endelige frelse. Samme dag døde imidlertid også 7.000 af hans medfanger.

Derfor har jeg blandede følelser , når jeg hvert år står på dette sted for at mindes dem, både de mange, der døde, og dem, der var heldige nok til at blive befriet den dag. Lad os aldrig glemme dem.

Tak.

Kristof Van Mierop
Barnebarn Roger Vyvey (NG 44444)

**Elever fra Küstengymnasium og Arbeitsgemeinschaft Neuengamme
Den polske fange Kazimierz Wajsen
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken**

- ingen oversættelse -

Martine Letterie
Formand for Amicale Internationale KZ Neuengamme
3. maj 2023
Neustadt-Pelzerhaken

Afsluttende ord

Jeg vil gerne takke talerne i dag og også musikerne. Engagementet fra delstaten Slesvig-Holsten, byen Neustadt og byens ungdom er imponerende, og jeg takker alle meget på AIN's vegne. Mange tak også til de tilstedeværende, og jeg håber at kunne byde Dem velkommen igen næste år.